

SINTAGMA VA UNING QO'LLANILISHI

Andijon davlat chet tillari instituti
Nemis tili yo'nalishi 402-guruh
talabasi *Shohidillayev Sherzod*

Annotatsiya: Sintagma tilshunoslikda soʻzlar yoki soʻz birikmalarining maʼno birliklarini tashkil etishdagi asosiy tuzilma hisoblanadi. U oʻz ichiga bir yoki bir nechta soʻzlarni oladi va umumiy maʼno yoki gʻoya ifoda etadi. Sintagma tahlili soʻzlar oʻrtasidagi grammatik va semantik aloqalarni aniqlashga yordam beradi, shuningdek, uning kommunikativ funksiyasini oʻrganishga imkon beradi. Sintagma turli tillarda va kontekstlarda turlicha koʻrinishda boʻlishi mumkin, bu ularning koʻplab qoʻllanilishiga olib keladi.

Kalit soʻzlar: Sintagma; tilshunoslik, soʻz birikmalari, grammatik aloqalar, semantik maʼno, kommunikativ funksiya

Аннотация: В языкознании синтагма является основной структурой в организации смысловых единиц слов или словосочетаний. Он содержит одно или несколько слов и выражает общий смысл или идею. Анализ синтагмы помогает определить грамматические и семантические отношения между словами, а также позволяет изучить его коммуникативную функцию. Синтагма может иметь разные формы в разных языках и контекстах, что приводит к их многочисленному использованию.

Ключевые слова: Синтагма; языкознание, словосочетания, грамматические отношения, смысловое значение, коммуникативная функция

Abstract: In linguistics, syntagma is the main structure in the organization of meaning units of words or phrases. It contains one or more words and expresses a general meaning or idea. Syntagma analysis helps to determine grammatical and semantic relations between words, and also allows to study its communicative function. Syntagma can have different forms in different languages and contexts, which leads to their many uses.

Key words: Syntagma; linguistics, word combinations, grammatical relations, semantic meaning, communicative function

Sintagma - bu tilshunoslikdagi asosiy birlashtiruvchi birlik boʻlib, bir yoki bir nechta soʻzlardan iborat boʻlib, maʼlum bir maʼno ifodalaydi. Sintagma soʻzlar orasidagi sintaktik munosabatni koʻrsatadi va grammatika qoidalariga boʻysunadi. Sintagmaning asosiy turlari:

1. Nominal sintagma - bir yoki bir nechta ism yoki sifatni oʻz ichiga oladi (masalan, "yovvoyi qush" yoki "katta uy").

2. Fe'lli sintagma - fe'ldan iborat bo'lib, harakat yoki holatni ifodalaydi (masalan, "yurib keldi").

3. Olmoshli sintagma - olmoshlar bilan qurilgan, ularni o'z ichiga oladi (masalan, "men ularga").

Sintagma tilda mazmuni aniq etkazish va ifodalashda muhim rol o'ynaydi. U har qanday fikr yoki ma'lumotni birlashtiradi va tilmolarning ko'rinishlarida ko'rinadi. Sintagma (yun. syntagma — qandaydir birikkan, birga qo'shilgan narsa) — 1) og'zaki nutq yoki yozilgan matndan tegishli ran doirasida muayyan intonatsionmazmuniy birlik sifatida ajratib olinadigan bo'lak, parcha. Ushbu ma'noda sintagma bir so'zdan, so'zlar guruhidan va bir butun gapdan iborat bo'lishi mumkin. Ayrim tadqiqotlarda Sintagma bilan so'z birikmasini tenglashtirish hollari ham uchraydi. Lekin nutq jarayonini kuzatish sintagma va so'z birikmasi aynan bir narsa emasligini, har doim ham birbiriga teng kelavermasligini ko'rsatadi. Masalan, "Biz, yoshlar, mustaqil vatanimizni sevamiz" gapida 3 ta S. va 2 ta so'z birikmasi mavjud. Minimal intonatsionmazmuniy birlik bo'lgan sintagmalar gapning ritmik guruhlarini tashkil etadi, ya'ni gapda qancha ritmik guruh bo'lsa, shuncha sintagma. bo'ladi. Gapni sintagmalarga bo'luvchi asosiy vositalarga nutq melodikasi, tezligi, maromi, pauza, so'z urg'usi kabilar kiradi. sintagma qismlarining biri (ko'pincha, oxirgisi) bosh urg'u (mantiqiy urg'u)ga ega bo'ladi va bu qism sintagmaning intonatsion markazini tashkil qiladi. Sintagmalar uning tarkibidagi so'zlarning o'zaro aloqasiga ko'ra (predikativ sintagma, atributiv sintagma, relyativ sintagma, obyektiv sintagma); gapda tutgan o'rniga ko'ra (tugallanma sintagma, boshlanma sintagma); ularning intonatsion zanjirini shakllantirish turiga kura (tugallangan sintagma, tugallanmagan sintagma, kirish sintagma, zidlovchi sintagma, izoxlovchi sintagma.) tavsiflanadi. Sintagma nutqimizning kichikbirligi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois tilshunoslik adabiyotlarida bu haqida e'lon qilingan tadqiqot ishlari anchagina. Biroq shuni ham aytish kerakki, olimlar o'rtasida uning lingvistik maqomi hagida bildirilgan fikr mulohazalar mushtarak emas. Ba'zilar uni fonetik haodisa deb ta'riflasalar, boshqalari bu o'rinda grammatik (sintaktik) hodisani ko'radilar. Quyida ana shu masala haqida batafsil so'z yuritimiz. Sintagma tushunchasi dastlab F.de Sossyur ta'limotida qollanilganini ko'ramiz. Olim birinchilardan bo'lib, assotsiativ (paradigmatik) va sintagmatik munosabatdagi til birliklari haqida fikr bildirgan edi va shu jarayonda sintagma termini ham ilmiy iste'molga kiritiladi. F.de Sossyur sintagmani quyidagicha ta'riflaydi: s.nutqda so'zlar tilning to'g'ri chiziq bo'ylab qo'llanilishiga asoslangan holda, bir-birlari bilan munosabatga kirishadi. Bunda ular biri ikkinchisidan keyin boglanishli holatda keladi. Aynan ana shu hodisa sintagmani taqozo etadi. Shunday qilib, sintagma har doim kamida ikki birlikning o'zaro munosabatidan F.de Sossyur quyidagi misollarni keltiradi: re-lire sqayta o'qimoq, contre tous ehammaga garshi», lavie humaike «inson hayotin, sl fait beau temps, nous sortirons «Agar havo yaxshi bolsa,

biz sayrga chiqamiz» V.V.Vinogradov L.V.Sherbaning sintagma haqidagi ta'limotiga barcha tilshunoslar asoslanishi lozimligini ham aytdiki, bu narsa sobiq Ittifoq davrida tilshunoslarning o'z fikr va mulohazalarini erkin aytishlariga yo'l go'ymadi. Ammo shunday bo'lishiga qaramay, Ittifoq davrida ham tilshunoslar o'z fikrlarini qaysidir darajada ayta oldilar. Fikr isbotini A.Gulomovning quyidagi so'zlarida ko'rishimiz mumkin: «Sintagma grammatik- semantik yaxlitlikni ko'rsatuvchi fonetik birlikdir. Demak, sintagma ikki qisqa pauza orasidagi nutqiy element - eng sodda sintaktik parchadir. Bu jihatdan qaraganimizda, gap bir tugal sintagmali yoki bir necha sintagmali bo'ladi. Sintagma bir necha so'zli va bir so'zli bo'ladi. Sintagmaning grammatik strukturasi aniqlovchi aniqlanmish formasida Bu o'rinda A.Gulomov sintagmani, garchi fonetik birlik tushunchasidan foydalangan bolsada, F.de Sossyur ta'limoti asosida ta'riflaganini ko'ramiz. Darhaqiqat, sintagma bir so'zli (belbog), so'z birikmasi qolipida bir necha so'zli (paxta maydon), gap qolipli (dars boshlandi) va hatto murakkab sintaktik qurilma qolipli (Bahor kelgach.gullar ochild) bo'lishi mumkinligi haqida F.de Sossyur dastlab malumot bergandi. Ayni paytda berilgan misollarning barchasida ularning komponentlari aniqlovchi-aniqlanmish o'rtasida bo'ladi»

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Otamurodov, I. "Sintaksis va uning nazariyasi." Sintagmaning nazariy asoslarini va qo'llanilishini ko'rsatadi.
2. Abdurahmonov, B. "O'zbek tili sintaksisi." Sintagma, frazeologiya va boshqa sintaktik birliklar haqida ma'lumotlar beradi.
3. Beshimov, Sh. "Tilda ma'no va sintagma." Bu kitobda sintagmaning leksik va semantik jihatlari o'rganiladi.
4. Mamatqulov, A. "O'zbek tili sintaksisi va uslubi." Sintagma va uning turli uslublarda qo'llanilishi haqida qiziqarli fikrlar mavjud.